

Київський університет імені Бориса Грінченка

РАНЮК ОКСАНА ПЕТРІВНА

УДК:378.016:811.162.1+801(043.3)

**РОЗВИТОК РИТОРИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ**

13.00.02 – теорія і методика навчання (польська мова)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Хмельницькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Подлевська Неля Володимирівна,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри слов'янської філології

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Голуб Ніна Борисівна,
Інститут педагогіки Національної
академії педагогічних наук України,
завідувач відділу навчання
української мови та літератури;

кандидат педагогічних наук, доцент
Козаченко Олексій Миколайович,
Одеський національний політехнічний
університет,
доцент кафедри польської мови
Українсько-польського
навчально-наукового інституту

Захист дисертації відбудеться « 17 » грудня 2020 р. о 10 годині 30 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.05 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано «__» листопада 2020 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Р. С. Дружененко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Реалії сучасного суспільства, динамічні глобалізаційні процеси, інтегрування гуманітарної освіти в європейський простір стимулюють пошук ефективних підходів до розвитку освіти й науки в Україні й вочевидь актуалізують проблему формування нової генерації фахівців гуманітарної галузі, філологічної зокрема. Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, нормативні документи МОН України з питань мовної освіти відкривають нові можливості та перспективи для реалізації інтелектуального й особистісного потенціалу майбутнього філолога.

Потужною спонукою в українському сьогодні є прагнення науково-педагогічної спільноти втілити в життя стратегію європейського вибору на засадах рівноправного партнерства в науковій та освітній галузях. Багатовекторна співпраця України з міжнародними партнерами в науково-освітньому сегменті, з Польщею зокрема, зумовлює підвищення якості освітніх послуг, приведення їх у відповідність до європейських стандартів. Польська мова як іноземна, що набула нині в українських закладах вищої освіти значної популярності, потрібна майбутнім філологам-полоністам і як засіб комунікації, і як джерело професійного зростання, оскільки уможливорює долучення до світового досвіду, сприяє самовизначенню, самореалізації та соціальній адаптації особистості.

Виняткової актуальності у цьому контексті набуває проблема комунікації, яку досліджує й реалізує в практиці спілкування риторика як наука, що вивчає комунікативний аспект мовлення, засоби й шляхи підвищення ефективності спілкування; інтегрує та інтерпретує напрацювання психології, психолінгвістики, теорії комунікації. Риторика формує вміння складати й виголошувати монологи, призначені для конкретної аудиторії, оприлюднювати святкові промови, досягати підтримки аудиторії; проводити діалоги, дискусії, пов'язані з актуальною проблематикою. Наразі риторика набула статусу суспільно значущої дисципліни, яка допомагає майбутнім фахівцям оволодіти мистецтвом переконування співбесідника, ненав'язливого залучення його до спілкування, висловлення власних думок, розуміння комунікативних намірів промовця.

Особливості міжособистісної комунікації в умовах сучасного соціуму як професійну норму філолога визначають оптимальну мисленнєво-мовленнєву поведінку в різних ситуаціях спілкування, що для майбутнього філолога-полоніста є індикатором його професійної компетентності, підґрунтям для формування мовно-риторичної особистості фахівця. Риторичні вміння як здатність володіти всіма навичками переконування в монологічних, діалогічних і полілогічних формах є професійно зумовленими. Саме тому виняткової ваги

набуває проблема розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови в закладах вищої освіти.

У результаті теоретичного осмислення й синтезу наукових джерел із філософії, лінгвістики, психології, педагогіки, лінгводидактики в аспекті обраної проблеми з'ясовано, що інтерес науковців до питань риторики та її практико орієнтованих пріоритетів постійно зростає. Історію розвитку риторики, зміст її термінологічних понять розкрито в дослідженнях С. Абрамовича, Д. Александрова, В. Аннушкіна, Н. Безменової, О. Волкова, О. Зарецької, Є. Ключова, Я. Ліханського, М. Львова, Л. Мацько, М. Михайличенка, Г. Онуфрієнко, М. Препотенської, Ю. Рождественського, Г. Сагач, О. Юніної. Психолінгвістичні чинники засвоєння іноземної мови описано в студіях В. Артемова, О. Бігич, Б. Біляєва, Л. Виготського, М. Гохлера, Г. Ейгера, І. Зимньої, О. Леонтьєва, Л. Щерби, А. Щукіна. Теоретичні аспекти, пов'язані з розвитком риторичної компетентності учнів, відображено в монографічних дослідженнях Н. Голуб, О. Горошкіної, О. Караман, С. Карамана, О. Кучерук, Т. Ладиженської, В. Ницети, М. Пентилюк, Я.Тарасевич. Проблему розвитку та формування риторичної компетентності студентів висвітлено в розвідках Л. Башманівської, Л. Горобець, Н. Отводенко, Л. Ткаченко. Питання риторичної культури презентовано в публікаціях Я. Білоусової, О. Горошкіної, А. Нікітіної, Л. Попової. Розвиток та формування риторичних умінь у процесі підготовки в закладах вищої освіти відображено в працях Т. Габдурахимової, Л. Горобець, А. Первушиної, Є. Тягнирядно та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових студій з теорії та практики навчання риторики, у процесі опрацювання й аналізу їх встановлено, що в українській лінгводидактиці відсутні спеціальні дослідження, присвячені розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови. Актуальність проблеми, її практична значущість та недостатня теоретико-методична розробленість зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Розвиток риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи «Проблеми слов'янської філології та лінгводидактики» кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 28 листопада 2013 р.) й узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 28 січня 2014 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробленні методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. Обґрунтувати теоретико-методичні засади дослідження на основі аналізу філософської, психолого-педагогічної, психолінгвістичної, лінгвістичної та лінгводидактичної літератури.

2. Схарактеризувати й уточнити змістове наповнення базових понять.

3. Проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення для майбутніх філологів польської мови в контексті розвитку риторичних умінь.

4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

5. Розробити й експериментально перевірити ефективність методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

Об'єкт дослідження – процес навчання польської мови майбутніх філологів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – підходи, принципи, методи розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови в закладах вищої освіти.

Для реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності його результатів використано такі **методи**:

теоретичні – аналіз психологічної, психолінгвістичної, педагогічної, лінводидактичної літератури – для обґрунтування теоретико-методичних засад розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови; уточнення змісту поняття «риторичні вміння студентів-полоністів», визначення його семантичного наповнення та з'ясування структурних компонентів риторичних умінь майбутніх філологів; узагальнення наукових студій із проблеми дослідження риторичних умінь;

емпіричні – спостереження, аналіз, анкетування, бесіди, інтерв'ювання, констатувальний, формувальний та контрольний етапи педагогічного експерименту в закладах вищої освіти – для визначення рівня сформованості риторичних умінь майбутніх філологів;

статистичні – якісне й кількісне опрацювання результатів педагогічного експерименту – для характеристики отриманих результатів, їхнього порівняльного аналізу, визначення рівнів сформованості риторичних умінь майбутніх філологів та перевірки ефективності запропонованої методики.

Теоретико-методологічною основою дослідження є праці лінгвістів та лінгводидактів з проблем методики навчання іноземної мови (М. Бакланова, З. Бакум, О. Бігич, І. Бім, Г. Ведель, Є. Ковалевський, О. Козаченко, С. Костюк, А. Кравчук, Г. Коморовська, О. Пальчикова, Є. Пасов, О. Тарнопольський, А. Щукін); дослідження з історії та теорії риторики (С. Абрамович, О. Авелічев, Д. Александров, В. Аннушкін, Н. Безменова, О. Волков, О. Зарецька, О. Кучерук, Л. Мацько, Н. Михайличенко, А. Михальська, Г. Онуфрієнко, М. Препотенська, Ю. Рождественський, Г. Сагач, Г. Хазагеров, О. Юніна); психологічні і психолінгвістичні розвідки з проблем мовленнєвої діяльності

(В. Артемов, Л. Виготський, Б. Біляєв, П. Гальперін, С. Головін, М. Гохлернер, П. Гуревич, Г. Ейгер, О. Залевська, І. Зимня, О. Леонтєв, О. Лозова, С. Рубінштейн); дослідження сучасних учених-методистів із проблем розвитку / формування риторичних умінь, риторичної компетентності, риторичної культури, комунікативної компетентності, культури спілкування тощо (Я. Білоусова, Т. Габдурахімова, Н. Голуб, Л. Горобець, О. Горошкіна, О. Кучерук, В. Ницета, Н. Отводенко, М. Пентилюк, А. Первушина, Н. Подлевська, Г. Сагач, Є. Тягнирядно, Т. Чмут).

Вірогідність результатів дисертаційної роботи забезпечена методологічною та лінгводидактичною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень в окресленні пріоритетних аспектів дослідження; застосуванням методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження; апробацією розробленої методики в освітньому процесі закладів вищої освіти України; аналізом якісних і кількісних результатів експериментально-дослідного навчання.

Експериментальна база дослідження. Хмельницький національний університет (довідка № 15 від 15.04.2020 р.), Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (довідка №23/20 від 17.03.2020 р.), Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (довідка №03-28/01/1319 від 15.06.2020 р.), Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (довідка № 1175 від 30.06.2020 р.), Рівненський державний гуманітарний університет (довідка № 01-12/50 від 24.06.2020 р.). Під час формувального етапу педагогічного експерименту було залучено 212 студентів: 107 студентів навчалися в експериментальних групах і 105 – у контрольних групах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *уперше* в лінгводидактиці науково *обґрунтовано* теоретико-методичні засади дослідження на основі аналізу філософської, психолого-педагогічної, психолінгвістичної, лінгвістичної та лінгводидактичної літератури; *описано* сучасні підходи, принципи, методи розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови як іноземної; *запропоновано* систему вправ та завдань, що сприяють розвитку риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів; *з'ясовано* базові поняття «риторика», «риторична діяльність», «риторична компетентність», «філолог-полоніст», «професійне спілкування філолога»; *уточнено* зміст поняття «риторичні вміння майбутнього філолога-полоніста»; *проаналізовано* зміст навчально-методичного забезпечення для майбутніх філологів польської мови в аспекті розвитку риторичних умінь; *визначено* критерії, показники, рівні сформованості риторичних умінь студентів-філологів; *розроблено* методику розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови; *подальшого розвитку* набули змістові й технологічні аспекти навчально-методичного супроводу навчання польської мови з метою

розвитку риторичних умінь не лише студентів, а й викладачів / учителів польської мови.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні навчально-методичного супроводу до навчання майбутніх філологів польської мови у закладах вищої освіти («Збірник вправ та завдань для розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови», комплекс текстів для риторичного аналізу). Сформульовані в роботі положення, висновки й рекомендації можуть бути використані для вдосконалення змісту навчальних програм із польської мови, а також під час вивчення таких дисциплін, як «Практичний курс польської мови», «Розмовний практикум із польської мови», «Практична риторика» для студентів-полоністів, у гуртковій роботі, риторичних тренінгах.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні і практичні положення дисертації висвітлювалися на науково-практичних та науково-методичних конференціях в Україні, Польщі, Великій Британії, Болгарії: *міжнародних*: Міжнародна науково-практична конференція «Польська мова в українській освіті – перспективи в аспекті європейської інтеграції» (Хмельницький–Кельце, 2014); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми сучасної лінгвістики та лінгводидактики» (Умань, 2014); Міжнародна конференція «Духовний розвиток особистості в аспекті слов'янського лінгвокраїнознавства» (Хмельницький, 2015); Міжнародна науково-практична конференція «Мовна компетенція як основа для професійного та соціального успіху в Європі» (Хмельницький, 2015); Міжнародна конференція «VIII Українсько-польські наукові діалоги» (Хмельницький-Бидгощ, 2019); VIII Міжнародна наукова конференція «Лінгвалізація світу» (Черкаси, 2020); VI Міжнародна науково-практична конференція «Scientific achievements of modern society». (Ліверпуль, Велика Британія, 2020); IX Міжнародна науково-практична конференція «Topical issues of the development of modern science» (Софія, Болгарія, 2020); всеукраїнських: Міжрегіональна науково-практична конференція «Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи» (Умань, 2015); III Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Динамічні процеси в граматиці та лексичному складі сучасних слов'янських мов» (Рівне, 2020); IV Міжрегіональний науково-практичний семінар «Теоретичні та прикладні проблеми сучасної філології» (Умань, 2020); Всеукраїнська науково-практична конференція «Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: європейський вимір» (Ізмаїл, 2020); II Науково-практична конференція «Концептуальні шляхи реформування та розвитку педагогічних наук» (Дніпро, 2020).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 18 наукових праць, із них 6 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у періодичних наукових міжнародних виданнях; 5 публікацій апробаційного характеру; 5 публікацій – додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 365 сторінок, із них основного тексту – 193 сторінки. У списку використаних джерел нараховується 290 найменувань (із них 21 – англійською, польською, німецькою, французькою мовами).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення здобутих результатів, подано відомості про апробацію матеріалів дослідження, окреслено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні засади розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови»** – обґрунтовано психолого-педагогічні, лінгвістичні та лінгводидактичні засади розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови, з'ясовано зміст понять «риторика», «риторична діяльність», «риторична компетентність», «філолог-полоніст», «професійне спілкування філолога», уточнено змістове наповнення базового поняття «риторичні вміння майбутніх філологів-полоністів», окреслено розвивальні функції риторичних умінь у комунікативній підготовці майбутніх філологів-полоністів.

Аналіз і синтез різногалузевих наукових праць: філософів (Сократ, Платон, Аристотель, Горгій, Ф.Бекон, І.Кант, Цицерон та ін.); лінгвістів та лінгводидактів з проблем методики навчання іноземної мови (О. Бігич, І. Бім, Г. Ведель, Є. Ковалевський, О. Козаченко, С. Костюк, О. Пальчикова, Є. Пасов, О. Тарнопольський, А. Щукін); дослідження з історії та теорії риторики (С. Абрамович, О. Авелічев, Д. Александров, В. Аннушкін, О. Зарецька, О. Кучерук, Л. Мацько, Н. Михайличенко, Г. Онуфрієнко, М. Препотенська, Г. Сагач, О. Юніна); психологічні і психолінгвістичні розвідки з проблем мовленнєвої діяльності (В. Артемов, Л. Виготський, Б. Біляєв, П. Гальперін, С. Головін, М. Гохлернер, П. Гуревич, Г. Ейгер, О. Залевська, І. Зимня, О. Леонтєв, О. Лозова, С. Рубінштейн); дослідження сучасних учених-методистів із проблем розвитку риторичних умінь, формування риторичної компетентності, риторичної культури, комунікативної компетентності, культури спілкування (З. Бакум, Н. Голуб, Л. Горобець, О. Горошкіна, О. Кучерук, В. Ницета, Н. Отводенко, М. Пентилюк, Н. Подлевська, Г. Сагач, Є. Тягнирядно, Т. Чмут та ін.) дали змогу з'ясувати, що риторика віддавна й дотепер формує в суб'єктів навчання систему таких особистісних якостей, як культура мислення, культура мовлення, культура поведінки, культура спілкування, культура виконавської майстерності.

У розділі з'ясовано, що окремі дослідники риторику ототожнюють з красномовством, ораторським мистецтвом (С. Аверінцев, А. Михальська,

Т. Котарбінський, В. Татаркевич та ін.). У студіях О. Авелічева, В. Аннушкіна, О. Волкова, Н. Голуб, Ю. Лотмана, Л. Мацько, Н. Михайличенко, Г. Сагач, Г. Онуфрієнко, Є. Юніної риторика визначено як науку й навчальну дисципліну. Акцентовано, що одним із вузлових аспектів праць Д. Александрова, Я. Білоусової, Н. Голуб, О. Зарецької, Н. Михайличенко, В. Ницети, Г. Сагач є риторична діяльність як показник загальної культури, а також як професійно необхідний складник. Встановлено, що риторика набула сьогодні статусу соціально значущої дисципліни, оскільки спрямована на розвиток у суб'єктів освітнього процесу вміння спілкуватися, ефективно взаємодіяти як комуніканти, обирати продуктивні комунікативні стратегії.

З огляду на важливість комунікативного спрямування освітнього процесу особливого значення в підготовці фахівців іноземних мов, польської зокрема, набуває проблема розвитку риторичних умінь майбутніх філологів. Філолог-полоніст – це фахівець із польської мови, літератури та культури, належний рівень мовленнєвої та риторичної культури якого є передумовою успішної професійної діяльності. У дослідженні з'ясовано, що розвиток риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів пов'язаний із віковими та психологічними особливостями студентства як представників специфічної спільноти, об'єднаних метою здобуття відповідного фаху в закладі вищої освіти. Саме тому, навчаючи студентів іноземної (польської) мови, викладач має використовувати знання із загальної, вікової, педагогічної психології, психолінгвістики, урахувати психологічні закономірності засвоєння іноземної мови й моделювати освітній процес.

У розділі обґрунтовано лінгводидактичні засади розвитку риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів, складниками яких визначено підходи (компетентнісний, особистісно орієнтований, комунікативний); принципи: загальнодидактичні (науковості, систематичності та послідовності, наступності й перспективності), специфічні (принцип інтеграції реальної комунікації в навчальний процес, діалогічного спілкування, нерозривності навчання та виховання, індивідуального підходу, текстоцентризму, апроксимації); методи: традиційні (пояснювальний, метод бесіди, спостереження над мовою, метод вправ); інтерактивні методи: ситуаційний, дискусії, портфоліо, метод проєкту, «мозковий штурм», рефлексія, гра; розроблено систему вправ та завдань, що сприяють розвитку риторичних умінь.

У процесі аналізу різноманітних визначень поняття «вміння», а також «риторичні вміння» зроблено теоретичні узагальнення, що дало змогу уточнити зміст поняття «риторичні вміння філолога-полоніста», яке потлумачено як сукупність елементів мисленнєво-мовленнєвої, комунікативної та риторичної діяльності, якими послуговується філолог у процесі навчання польською мовою і в подальшому уможливорює вправну й ефективну реалізацію його професійної діяльності.

Опрацювання змісту монографічних праць і спеціальних досліджень (Л. Горобець, Т. Ладиженська, В. Ницета, М. Пентилюк, А. Первушина, Г. Сагач, Є. Тягнирядно та ін.), а також з урахуванням особливостей професійної діяльності майбутнього філолога-полоніста у структурі риторичних умінь визначено такі складники: *мисленнєво-мовленнєвий, лінгвістично-мовленнєвий та комунікативно-діяльнісний*, які розглядаємо як органічну єдність. *Мисленнєво-мовленнєвий складник* риторичних умінь пов'язаний із мисленнєвими процесами, зокрема з удосконаленням творчого мислення, різноманітних мисленнєвих здібностей фахівця. *Лінгвістично-мовленнєвий складник* пов'язаний із опануванням певного обсягу знань та оволодінням відповідних умінь, тобто це сегмент мовної підготовки чи мовний компонент навчання мови. *Комунікативно-діяльнісний складник* є одним із ключових, оскільки його основою є спілкування, зокрема, культура спілкування, культура мовлення, культура поведінки. Зважаючи на особливості та структуру риторичної діяльності, окрім основних риторичних умінь, виділено специфічні риторичні вміння, необхідні для перекладача та для вчителя.

Обґрунтовані теоретичні засади розвитку риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів покладено в основу розроблення методики розвитку риторичних умінь у процесі навчання польської мови.

У другому розділі – **«Прикладні аспекти розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови»** – на основі порівняльного аналізу описано зміст основ риторики та розвиток риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови у закладах вищої освіти України та Польщі; проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення для майбутніх філологів-полоністів в аспекті розвитку риторичних умінь; розроблено критерії, показники та визначено рівні сформованості риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів; описано й проаналізовано результати констатувального експерименту.

У процесі опрацювання змісту основ риторики у закладах вищої освіти України та Польщі виявлено, що у Польщі риторику вивчають як окрему дисципліну, щоправда, для її опанування відведено недостатню кількість годин, що унеможлиблює комплексний розвиток риторичних умінь майбутніх філологів. Водночас у навчальних планах закладів вищої освіти України передбачено декілька дисциплін, пов'язаних із комунікацією, проте вони здебільшого теоретичного спрямування.

З-поміж польських закладів вищої освіти для аналізу обрано спеціальність «Filologia polska» Державної вищої професійної школи в Тарнові (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie). З'ясовано, що на першому освітньому рівні (бакалаврат) окремої дисципліни «Риторика» в навчальному плані спеціальності немає, проте є дисципліни, які сприяють розвитку риторичних умінь. Зокрема, це «Kultura języka» загальним обсягом 60 годин, яку студенти вивчають два семестри. Теоретичний блок дисципліни передбачає ознайомлення

зі стилістичними особливостями польської мови, основними нормами культури мови, типами мовленнєвих помилок, поняттям «текст» тощо. Дисципліна також орієнтована на вироблення навичок практичного застосування набутих знань у різних комунікативних ситуаціях. Тематичне наповнення дисципліни подано так: Teoria kultury języka; Podstawowe pojęcia; Podręczniki i słowniki; Pojęcie normy językowej; Ortoepia i ortografia; Odmiana i pisownia nazw własnych (polskich i obcych); Wyrazy funkcyjne w zdaniu; Leksyka – zróżnicowanie leksykalne polszczyzny; Błędy frazeologiczne; Przegląd błędów: konstrukcje redundantne, tautologie, wulgaryzmy, zapożyczenia; Poprawność leksykalna i stylistyczna; Tekst – spójność tekstu (koherencja, kohezja); Zasady dobrego stylu; Gatunki; Stosowność; Etykieta językowa. В аналізованій робочій програмі зазначено, що в навчальному процесі мають використовуватися такі техніки навчання: інформаційний виклад, пояснення виконання практичних завдань, тестування, усне опитування. Особливу увагу приділено аналізу текстів, участі в дискусіях, представленню презентацій. З-поміж основних форм роботи – індивідуальна та групова. Особливо важливим для розвитку риторичних умінь визначено опанування знань і набуття навичок щодо творення текстів, усвідомлення норм польської мови, типології основних помилок лексико-граматичного, синтаксичного, стилістичного рівнів.

Вивчення навчальних планів і робочих програм у закладах вищої освіти України дало підстави для висновку про риторичну підготовку студентів-полоністів. Аналіз змісту навчальних планів (НП) підготовки фахівців першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів навчання за спеціальностями: «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська», «Середня освіта. Мови і літератури (польська, українська)» Хмельницького національного університету, «Середня освіта. Мови і літератури (польська)» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, «Середня освіта. Мови і літератури (польська)» Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка, «Середня освіта. Мови і літератури (польська)» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, «Середня освіта. Мови і літератури (польська)» Рівненського державного гуманітарного університету дав змогу констатувати, що риторику як окрему дисципліну в проаналізованих навчальних планах не представлено. Натомість запропоновано дотичні дисципліни, які доцільно розглядати як основу для розвитку риторичних умінь, наприклад, у НП Хмельницького національного університету це дисципліни: «Мовно-комунікативні основи спілкування», «Основи комунікативної лінгвістики» (на вибір).

Загалом проаналізовані програми, методичні та навчальні посібники, підручники для вивчення польської як іноземної дали змогу виявити, що недостатньо уваги звернено на розвиток риторичних умінь під час навчання польської мови; недостатньо уваги автори приділяють розвитку вмінь створювати та виголошувати публічні виступи, користуватися доцільно

вербальними та невербальними засобами, концентруватися, сприймати та запам'ятовувати значні обсяги матеріалу, знаходити шляхи взаєморозуміння у різноманітних іншомовних ситуаціях. Установлено, що в освітньому процесі закладів вищої освіти, які готують майбутніх філологів-полоністів, значне місце посідають навчальні видання як українських, так і польських авторів.

На основі аналізу результатів констатувального етапу педагогічного експерименту було визначено критерії та показники рівнів сформованості риторичних умінь (*мотиваційний, когнітивний, лінгвістично-мовленнєвий, комунікативний, рефлексійно-оцінний*). Кожен з критеріїв схарактеризовано за допомогою сукупності показників, що репрезентують здобуті результати про рівні сформованості риторичних умінь (*елементарний, середній, достатній, високий*).

Результати констатувального зрізу засвідчили, що фактичний рівень сформованості риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови, яка вивчається поза мовним середовищем її носіїв, з урахуванням особливостей рідної мови та близькоспорідненої (польської) мови, їх культур, специфіки граматичних структур, лексичних і фонетичних відмінностей зумовили необхідність розроблення та експериментальної перевірки пропонованої методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

У третьому розділі – **«Аналіз результатів експериментальної перевірки методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови»** – визначено мету, завдання експериментального навчання, розроблено програму; описано й проаналізовано перебіг і результати формування та контрольних етапів педагогічного експерименту; доведено ефективність розробленої методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

Програму експериментального навчання розроблено й реалізовано відповідно до освітньо-професійних програм підготовки фахівців, а також з урахуванням змісту типових навчальних планів, робочих навчальних програм, наявного навчально-методичного супроводу та відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Мета дослідного навчання полягала у розробленні методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови, яку графічно подано як лінгводидактичну модель (див. рис.1), що містить п'ять структурних взаємопов'язаних компонентів (*цільовий, змістовий, технологічний, критеріально-рівневий, контроль-результативний*).

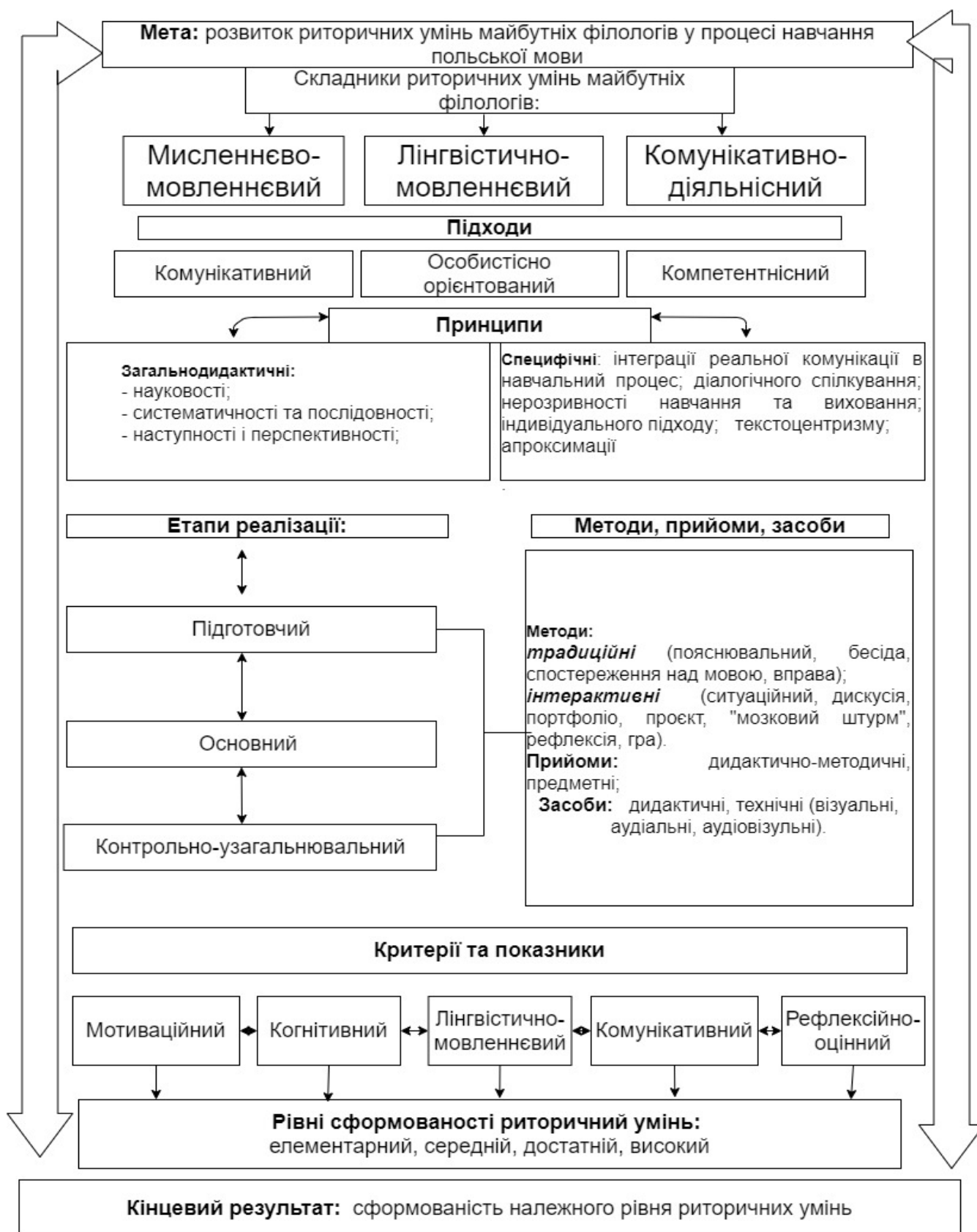

Рис.1. Лінгводидактична модель розвитку риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів

У процесі розроблення експериментальної методики розв'язувалися завдання, основними з-поміж яких були: створення експериментальної програми розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови; розроблення системи вправ і завдань, спрямованих на розвиток риторичних умінь; визначення рівнів сформованості розвитку риторичних умінь майбутніх філологів після проведення формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту; аналіз результатів, отриманих під час констатувального та контрольного етапів педагогічного експерименту; перевірка ефективності впровадження запропонованої методики.

Формувальний етап педагогічного експерименту здійснено в природних умовах іншомовного освітнього процесу закладів вищої освіти. Для проведення експериментального навчання було визначено такі умови: під час поділу груп на експериментальні й контрольні добиралися студенти приблизно з однаковим початковим рівнем мовного та загального розвитку; в експериментальних групах навчання здійснювалося за дослідною методикою, а в контрольних – за традиційною методикою навчання польської мови.

Змістову основу коригування програми становили відомості про основні риторичні вміння майбутніх філологів; комунікативні якості мовлення; мовленнєву поведінку особистості; мовленнєвий етикет, культуру спілкування. У процесі розроблення експериментальної методики враховано вікові й індивідуальні особливості студентів, зміст дисципліни «Практичний курс польської мови», якою передбачено опрацювання, систематизацію та узагальнення теоретичного матеріалу під час засвоєння основних лінгвістичних понять польської мови, а також опанування важливих для розвитку риторичних умінь відомостей із риторики, норм культури мови, культури мовлення як підґрунтя для ефективного спілкування. Згідно з програмою педагогічного експерименту, робота з розвитку риторичних умінь майбутніх філологів передбачала опанування відомостей про риторику, аргументування, риторичне мовлення, риторичні фігури і тропи, жанри тощо.

Відповідно до результатів констатувального етапу педагогічного експерименту було виокремлено три етапи формувального експерименту, до кожного з яких сформульовано мету, визначено завдання, очікувані результати, запропоновано різноманітні форми, методи, прийоми, засоби навчання.

Перший етап – *підготовчий* – передбачав підготовку студентів до основної роботи з розвитку риторичних умінь, вироблення в них мотивації до навчання польської мови задля удосконалення вмінь ефективно використовувати мовні та мовленнєві знання; виховання в студентів прагнення до самовдосконалення; підготовку майбутніх філологів до використання мовних ресурсів відповідно до норм польської мови в усіх сферах життя, зокрема в майбутній професійній діяльності. На заняттях під час першого етапу дослідного навчання передбачалася робота над дикцією студентів, диханням, інтонацією, вивченням, повторенням і поглибленням знань про лінгвістичні, риторичні поняття і

терміни, зокрема: засвоєння відомостей про риторику, пошук певних мовних засобів (фонетичних, лексичних, граматичних), їхня класифікація та функціонування в тексті.

На *підготовчому етапі* основне завдання полягало в тому, щоб студенти отримали необхідні основні знання для подальшого вивчення польської мови, комунікували між собою, зрозуміли роль риторики в системі навчання польської мови та її важливість у подальшій професійній діяльності, а також у формуванні й самовираженні особистості; сприймали мову як знакову динамічну систему, усвідомлювали взаємозв'язок риторики з іншими рівнями мовної системи; осмислювали загальнотеоретичні положення про структуру й функції мовних одиниць та їхні конкретні вияви в польській мові. Головним завданням викладача на цьому етапі було зацікавити студентів у процесі навчання польської мови шляхом використання комунікативних ігор, ситуативних завдань, вправ щодо розвитку техніки мовлення тощо.

Другий етап – *основний* – передбачав розвиток риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів шляхом узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок із фонетики, лексикології, граматики, орфографії, пунктуації, культури мовлення тощо. Основними завдання цього етапу були: сприяння активному використанню правильних граматичних форм у процесі реалізації різних видів мовленнєвої діяльності; формування вмінь опрацьовувати отриману інформацію (сприйняття, усвідомлення, трансформування, відбір, запис, контроль або самоконтроль); удосконалення вмінь і навичок дотримуватися стилістичних норм у різних видах мовленнєвої діяльності; формування вмінь і навичок знаходити стилістичні фігури, аналізувати їх відповідно до комунікативного наміру й ситуації; аналіз текстів загалом, зважаючи на зміст, лексичне наповнення, стилістичні засоби тощо. Реалізація зазначених завдань здійснювалася в процесі виконання вправ на текстовій основі; лінгвістичних вправ; створення проєктів, роботи з портфоліо тощо.

На третьому етапі – *контрольно-узагальнювальному* – здійснено роботу з удосконалення риторичних умінь у майбутніх філологів, зокрема цей етап передбачав самостійне створення власних різножанрових висловлювань на різні теми, вміння практично добирати виправдані вербальні й невербальні засоби, знаходити переконливі аргументи на підтвердження своєї думки, вміння відстоювати власну позицію, при цьому дотримуючись культури мовлення, норм сучасної польської мови. На цьому етапі основний вектор теж був спрямований на розвиток мовлення студентів у всіх видах мовленнєвої діяльності та на збагачення активного словника фразеологізмами, прислів'ями, афоризмами та на вміння орієнтуватися в доцільності використання сталих виразів у різних ситуаціях.

Ефективним у процесі дослідного навчання польської мови виявилось використання інтерактивних методів, що сприяли підвищенню результативності

риторичної підготовки, зокрема ігри (рольові, риторичні), ситуаційний метод, метод проекту.

Якісний та кількісний аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту підтвердили ефективність запропонованої методика розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови, про що свідчить позитивна динаміка у рівнях сформованості риторичних умінь. Майбутні філологи-полоністи продемонстрували вміння орієнтуватися в комунікативних ситуаціях, складати тексти, як в усній, так і в писемній формах, правильно добирати вербальні й невербальні засоби, уміти аргументувати, переконувати, дотримуватися культури мовлення та спілкування.

Таблиця 1

Результати зрізів на початку і в кінці формувального експерименту в експериментальних та контрольних групах

№ п/п	Рівні	Експериментальна група (ЕГ)				Контрольна група (КГ)			
		Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1.	Високий	11	10,3	30	28	11	10,5	15	14,3
2.	Достатній	22	20,6	42	39,3	22	21	27	25,7
3.	Середній	43	40,2	25	23,4	40	38	37	35,2
4.	Елементарний	31	28,9	10	9,3	32	30,5	26	24,8
	Всього:	107	100	107	100	105	100	105	100

Високий рівень сформованості риторичних умінь майбутніх філологів зріс на 17,7%, достатній рівень – на 18,7 %.

В експериментальній групі високий рівень сформованості риторичних умінь виявлено у 28 %, достатній – у 39,3 %, середній – у 23,4 %, елементарний – у 9,3 %.

Динаміку рівнів розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови подано на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка рівнів розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що запропонована методика є ефективною. Відбулися позитивні зміни у навчальній діяльності,

результатом якої стало підвищення рівня риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

Результати теоретичного та експериментального дослідження підтвердили розв'язання поставлених завдань і дали змогу зробити відповідні **висновки**.

У дисертації на основі аналізу й узагальнення філософських, лінгвістичних, психолого-педагогічних, лінгводидактичних досліджень та результатів експериментально-дослідного навчання констатовано, що ефективність розвитку риторичних умінь залежить від урахування реалізації підходів, принципів, методів, прийомів, засобів. З-поміж підходів як пріоритетні виділено компетентнісний, комунікативний, особистісно орієнтований. В основу пропонованої методики покладено принципи *загальнодидактичні*: науковості, систематичності та послідовності, наступності й перспективності, зв'язку теорії з практикою; *специфічні*: принцип інтеграції реальної комунікації в навчальний процес; принцип діалогічного спілкування; принцип нерозривності навчання та виховання; принцип індивідуального підходу; принцип поєднання теоретичного навчання з практикою, принцип текстоцентризму, принцип апроксимації. Серед *традиційних* виділено методи: пояснювальний, метод бесіди, спостереження над мовою, метод вправ; серед *інтерактивних*: ситуаційний, дискусія, портфоліо, проєкт, «мозковий штурм», рефлексія, гра.

Експериментальна методика передбачала використання комплексу вправ, завдань, текстів, спрямованих навчити аналізувати, зіставляти, аргументувати, створювати та виголошувати публічні виступи тощо. Вправи класифіковано: *за спрямованістю на отримання чи передавання інформації* (рецептивні, репродуктивні, продуктивні); *за метою проведення* (підготовчі, тренувальні, контрольні); *за кількістю студентів, що виконують вправу (завдання)* (індивідуальні, групові, колективні); *за характером матеріалу* (вправи щодо діалогічного та монологічного мовлення); *за роботою з текстом* (аналітичні, конструктивні, аналітико-конструктивні). Використано також *риторичні вправи* (підготовчі, тренувальні, творчі, аналітичні), *дидактично-методичні та предметні прийоми*. Серед *засобів* навчання виділено текстові, технічні (аудіовізуальні, аудіо, візуальні).

У роботі з'ясовано й розкрито зміст понять «риторика», «компетентність», «уміння», «риторична діяльність», «риторичні вміння», «риторична компетентність», «філолог-полоніст», «професійне спілкування філолога»; уточнено змістове наповнення терміна «риторичні вміння майбутніх філологів», який потлумачено як сукупність елементів мисленнево-мовленнєвої, комунікативної та риторичної діяльності, якими послуговується філолог у процесі навчання польською мовою і в подальшому уможливорює вправну й ефективну реалізацію професійної діяльності.

Схарактеризовано складники риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів: *мисленнево-мовленнєвий* (спрямований на розвиток творчого мислення, інтелектуального центру, мисленнєвих здібностей людини тощо);

лінгвістично-мовленнєвий (пов'язаний з опануванням певної сукупності знань та відповідних умінь, тобто це мовна підготовка чи лінгвістичний складник навчання польської мови, а також це використання лінгвістичних знань у процесі мовлення); *комунікативно-діяльнісний компонент* (готовність студентів до спілкування в іншомовному середовищі, вибір стилю спілкування, толерантність під час спілкування іноземною мовою, здатність розв'язувати конфлікти, що виникають у процесі спілкування, розуміння подібного та відмінного між рідною та іноземною мовами в процесі комунікації тощо).

Проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення для майбутніх філологів польської мови на предмет розвитку риторичних умінь та здійснено порівняння стану навчання риторики в закладах вищої освіти України та Польщі. Порівняльний аналіз дозволив виявити, що в Польщі риторика вивчається як окрема дисципліна, проте має недостатню кількість годин для комплексного розвитку риторичних умінь студентів. В Україні в навчальних планах ЗВО є декілька дисциплін, пов'язаних із комунікацією, проте здебільшого теоретичного спрямування. Однак як у Польщі, так і в Україні актуальна проблема розвитку риторичних умінь майбутніх філологів.

З огляду на компоненти риторичних умінь філологів визначено *критерії* (мотиваційний, когнітивний, лінгвістично-мовленнєвий, комунікативний, рефлексійно-оцінний), *показники та рівні* сформованості риторичних умінь (елементарний, середній, достатній, високий). У процесі дослідження з'ясовано, що рівень сформованості компонентів риторичних умінь в експериментальній та контрольній групах суттєво не відрізнявся. Аналіз мовної підготовки студентів-філологів засвідчив недостатність розробленості методичних аспектів розвитку риторичних умінь, тому й аргументовано необхідність розвитку означених умінь у процесі навчання польської мови.

Розроблено й експериментально перевірено методику розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови, яка запроваджувалася протягом трьох *етапів*: підготовчого, основного, контрольньо-узагальнювального. Вихідний рівень риторичних умінь в експериментальних та контрольних групах практично не відрізнявся. Перебіг формувального етапу експерименту засвідчив доцільність запровадження в освітній процес створеної методики розвитку риторичних умінь. На контрольному етапі експерименту виявлено динаміку позитивних змін у рівнях розвитку риторичних умінь за мотиваційним, когнітивним, лінгвістично-мовленнєвим, комунікативним та рефлексійно-оцінним критеріями. Після завершення експерименту в ЕГ показники сформованості риторичних умінь вирости на високому та достатньому рівнях і значно зменшилися на середньому та низькому рівнях, зокрема, високий рівень сформованості риторичних умінь майбутніх філологів зріс на 17,7%, достатній рівень – на 18,7 %. В експериментальній групі високий рівень сформованості риторичних умінь виявлено у 28 % студентів, достатній рівень – у 39,3 %, середній – 23,4 %, елементарний – у 9,3 %.

Результати експериментального дослідження підтвердили ефективність розробленої методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови, а також доцільність упровадження її в освітній процес.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови. Перспективу наукового пошуку вбачаємо в подальшому вивченні питань щодо змістового й технологічного аспектів навчально-методичного супроводу навчання польської мови з метою розвитку риторичних умінь не лише студентів, а й викладачів / учителів польської мови.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях автора:

Публікації у фахових наукових виданнях України:

1. Ранюк О. П. Принципи вивчення риторики у ВНЗ. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. Випуск 42. Ч. 1 / Редколег.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. С. 52–55.

2. Ранюк О. П. Риторика як важливий складник професійної підготовки філолога. *Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наук. праць*. Кам'янець-Подільський. Випуск 17. 2014 р. С. 165–170.

3. Ранюк О. П. Сучасний стан навчання риторики майбутніх філологів польської мови у ВНЗ України та Польщі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 131 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. Чернігів: ЧНПУ, 2015. С. 119–123 (Серія: Педагогічні науки).

4. Ранюк О. П. Використання риторичних методів під час вивчення польської мови. *Наукові записки*. Серія: Психолого-педагогічні науки: збірник наук. праць Ніжинського держ. університету ім. М. Гоголя. Ніжин, 2015. С. 111–115.

5. Ранюк О. П. Формування риторичної компетенції студентів-філологів під час вивчення польської мови. *Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць*. Кривий Ріг. Випуск 45. 2015. С. 75–80.

6. Ранюк О. П. Лінгводидактична модель розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови. *Наукові записки* / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 189. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 203–207.

Статті в міжнародних періодичних наукових виданнях:

7. Ранюк О. П. Педагогічні технології розвитку мовленнєвої діяльності у студентів-полоністів. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. P. 1104–1114.

8. Ранюк О. П. Педагогічні умови розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of the 9th International scientific and practical conference.* Publishing House «ACCENT». Sofia, Bulgaria. 2020. P. 693–701.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження:

9. Ранюк О. П. Риторична культура як складова професійної діяльності філолога. *Проблеми сучасної лінгвістики та лінгводидактики*: матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції. Умань: ФОП Жовтий, 2014. С. 73–77.

10. Ранюк О. П. Фразеологічні засоби розвитку риторичних умінь студентів під час вивчення польської мови у ВНЗ. *Język polski w ukraińskiej edukacji perspektywę w aspekcie integracji europejskiej*: publikacje naukowe. Tom 1. Kielce-Chmielnicki: ChCNTI, 2014. С. 162–171.

11. Ранюк О. П. Критерії розвитку риторичних умінь майбутніх учителів-словесників у процесі навчання польської мови. *Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: європейський вимір*. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2020. С. 75–78.

12. Ранюк О. П. Риторичні вміння як основа риторичної компетентності майбутнього вчителя-полоніста. *Концептуальні шляхи реформування та розвитку педагогічних наук*. Матеріали ІІ науково-практичної конференції (м. Дніпро, 22–23 травня 2020 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. С. 42–46.

13. Ранюк О. П. Основні аспекти формування риторичних умінь. *Поділля. Філологічні студії*: збірник наукових праць. Хмельницький: ХмЦНТІ, 2014. Випуск 6. Частина 1. С. 152–155.

Праці, що додатково відбивають наукові результати дисертації:

14. Ранюк О. П. Професійне спілкування як важливий складник духовного розвитку філолога. *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика*: збірник наукових праць. Хмельницький, 2015. С. 128–133.

15. Ранюк О. П. Тренінг – важлива технологія для розвитку риторичної компетентності філологів-полоністів. *Kompetencje językowe podstawą sukcesu zawodowego i społecznego w Europie*: publikacje naukowe. Хмельницький-Кельце: ХмЦНТІ, 2015. С. 150–155.

16. Ранюк О. П. Ефективні методи розвитку риторичних умінь під час вивчення польської мови. *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика*: збірник наукових праць. Хмельницький, 2019. Випуск 6. С. 94–99.

17. Ранюк О. П., Богданець-Білокаленко Н. І. Формування риторичних умінь учнів початкових класів шкіл з польською мовою навчання на засадах наступності і перспективності. *Українська мова і література в школах України*. 2020, 4. С. 3-5.

18. Бакум З. П., Костюк С. С., Пальчикова О. О., Ранюк О. П. Вправи для формування крос-культурної компетентності майбутніх учителів польської мови. *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 6. С. 3–6.

АНОТАЦІЯ

Ранюк О. П. Розвиток риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (польська мова). – Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2020.

Дисертаційна робота присвячена проблемі розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

У роботі з'ясовано й розкрито зміст понять «сучасна риторика», «компетентність», «уміння», «риторична діяльність», «риторичні вміння», «риторична компетентність», «філолог-полоніст», «професійне спілкування філолога»; уточнено змістове наповнення терміна «риторичні вміння майбутніх філологів», який потлумачено як сукупність елементів мисленнево-мовленневої, комунікативної та риторичної діяльності, якими послуговується філолог у процесі навчання польською мовою і в подальшому уможливорює вправну й ефективну реалізацію професійної діяльності.

Обґрунтовано теоретичні засади розвитку риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів у процесі навчання польської мови. Описано психологічні основи розвитку риторичних умінь майбутніх філологів. Проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення з польської мови в контексті розвитку риторичних умінь у майбутніх філологів. Удосконалено форми, підходи, принципи, методи й прийоми розвитку риторичних умінь у процесі навчання польської мови. Розроблено критерії (мотиваційний, когнітивний, лінгвістично-мовленнєвий, комунікативний, рефлексійно-оцінний), показники та виявлено рівні (високий, достатній, середній, елементарний) сформованості риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів.

Визначено зміст, мету, завдання експериментально-дослідної роботи; розроблено програму; описано й проаналізовано перебіг і результати констатувального, формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту; доведено ефективність розробленої методики розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

Ключові слова: *«риторика», «риторичні вміння майбутнього філолога», «риторична діяльність», «риторична компетентність», «польська мова», «студент-полоніст».*

ABSTRACT

Raniuk O. P. The development of rhetorical skills of prospective philologists in the course of teaching Polish. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in pedagogical sciences, specialty 13.00.02 – theory and methods of teaching (the Polish language). – Kyiv Borys Grinchenko University. Kyiv, 2020.

In the thesis work, the issue of the development of rhetorical skills of language students in the course of teaching Polish is considered.

In the study, the content of the notions “modern rhetoric”, “competence”, “skills”, “rhetorical activities” “rhetorical skills”, “rhetorical competence”, “Polish language philologist” and “professional communication of a philologist” is established and specified; and the substantive content of the notion “rhetorical skills of prospective philologists” is defined, which is construed as a combination of elements of cognitive-and-speech, communicative and rhetorical activities, which a philologist applies in the course of studying in the Polish language and enables their skillful implementation in the course of professional activities.

The theoretical foundations of the development of the rhetorical skills of prospective philologists in the course of teaching Polish are substantiated. Psychological foundations of the development of the rhetorical skills of future philologists are described. The content of the training resources in the Polish language in the context of the development of the rhetorical skills of future philologists is analysed. The forms, approaches, principles, methods and techniques of the development of the rhetorical skills in the course of teaching Polish are improved. The criteria (motivational, cognitive, linguistic-and-speech, communicative, reflexive-and-evaluative) and indicators are elaborated and the levels (elementary, average, sufficient and high) of the formation of the rhetorical skills of prospective Polish language philologists are defined.

The content, aim and objectives of the experimental and research work are determined; the course and results of the indicative, formative and controlling stages of the pedagogical experiment are described and analyzed; the efficiency of the elaborated methodology of the development of rhetorical skills of prospective philologists in the course of teaching Polish is substantiated.

Keywords: “rhetoric”, “rhetorical skills of a prospective philologist”, “rhetorical activities”, “rhetorical competence”, “Polish language”, “Polish language student”.